

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Виявлено об'єктивні причини для регулювання молочної галузі державою. Виділено причини контролю уряду за виробництвом молочної продукції. Узагальнено досвід державного регулювання ринку молока у провідних країнах.

Ключові слова: молочна продукція, ринок молока, державне регулювання.

Постановка проблеми. Формування економічної політики держави має свою специфіку у будь-якій галузі економіки, яка залежить від певних чинників: особливостей виробництва, технології вироблення продукції галузі. Сільське господарство, через свої особливості, є однією із небагатьох галузей як у провідних, так і країнах, що розвиваються, на яку поширюється посилений вплив державного регулювання. Підтримка сільського господарства є одним із пріоритетних напрямів економічної політики будь-якої країни. Підвищена увага держави до галузі зумовлена специфічними особливостями аграрного сектору: сезонним характером виробництва, високими виробничими ризиками, пов'язаними із залежністю від природно-кліматичних умов, тривалими-виробничими циклами.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вивчення питання державного регулювання ринку молока та молочної продукції викликає інтерес вітчизняних та іноземних науковців. Основні підходи щодо поставленої проблеми висвітлені у працях О.М. Шпичака, П.П. Саблука, М.М. Ільчука, зокрема ними проаналізовані різні аспекти формування вітчизняного ринку молока і молокопродуктів та забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Проте в сучасних умовах існує потреба в обґрунтуванні єдиного підходу до формування стратегій державного регулювання ринку молока та молочної продукції.

Метою і завданням дослідження є розробка дієвого механізму державного регулювання ринку молока і молочної продукції.

Результати досліджень та їх обговорення. Відомо, що ринок спроможний до саморегулювання, тобто до автоматичної установки і підтримки бажаного режиму функціонування завдяки наявності в цій системі специфічних елементів (ціна, попит, пропозиція і конкуренція) та їх особливих властивостей (законів і закономірностей). Проте, у сільському господарстві ринковий механізм не в змозі ефективно виконувати свою головну функцію – регулювати попит і пропозицію та вирівнювати баланс ринку. У цих умовах потрібна зовнішня сила, яка б обмежила вплив руйнівних сил ринку, що забезпечує поступовий розвиток економіки галузі.

Ефективне регулювання ринку – це процес цілеспрямованого впливу на складові ринкового саморегулювання – попит, пропозицію і ціну, з метою їх підпорядкування певним правилам, встановлення необхідної взаємодії цих елементів для досягнення повного задоволення потреб.

У формуванні політики Європейської Співдружності в молочному господарстві основною метою залишалася посилення позитивного впливу механізмів ринкового саморегулювання на економіку сектору і зниження до мінімуму негативного впливу ринку. Молочне господарство має подібні з іншими галузями сільського господарства об'єктивні причини, через які необхідно використовувати активне регулювання галузі державою:

- висока залежність результатів виробництва від природно-кліматичних умов і термінів проведення робіт;
- необхідність забезпечення стабільності ринків і цін, схильних до природних сезонних коливань;
- низька цінова еластичність попиту на продовольство та попиту з доходу, часто пропозиція також має низьку цінову еластичність (особливо у капіталомістких галузях, коли для підтримки обсягів виробництва товаровиробник готовий запропонувати продукцію за нижчими цінами). Висока залежність рівня цін на продовольство від обсягів пропозиції призводить до того, що у разі збільшення або зменшення обсягів поставок продовольства на 1% ціни на ринку змінюються на декілька процентів, що робить ціни, і отже ринок продовольства дуже нестійкими;
- необхідність забезпечення інвестиційної привабливості сільського господарства в умовах значної потреби в капіталі і низького рівня фондовіддачі галузі, нижчими, ніж в інших галузях,

показниками рентабельності виробництва, продуктивності праці. Тривалість виробничих циклів не дозволяє сільському господарству конкурувати з іншими галузями народного господарства;

- сільське господарство є менш монополізованою сферою, ніж взаємопов'язані з ним галузі, в яких превалюють крупні структури олігополістичного типу. Тому сільськогосподарські підприємства, пропонуючи власну продукцію на ринку, відчувають ціновий опір (в окремих випадках – диктат) з боку більш організованих партнерів із суміжних галузей. Додатковий тиск в умовах недосконалості сільськогосподарського ринку здатний посилити зниження ефективності цієї галузі;

- особливий характер сільського господарства – галузі, пов'язаної зі всіма сферами економічної діяльності у сільській місцевості та ін.;

- необхідність вирішення питань продовольчої незалежності держави;

- необхідність забезпечення розвитку сільськогосподарської науки і пропаганди передового досвіду, що має низький пріоритет для незалежних ринкових суб'єктів.

Із врахуванням цих чинників, об'єктивно властивих сільському господарству і ринку продовольства, формується державна аграрна політика.

У провідних країнах регулювання ринку молока та молочної продукції є окремим напрямом сільськогосподарської політики, що зумовлено особливим характером молока як товару і природними і економічними особливостями його виробництва [1].

Молоко – сільськогосподарський продукт, який швидко псується, він надходить на ринок впродовж усього року, а його реалізація вимагає певної стабільності збуту, тому функцію часткової стабілізації ринку взяла на себе держава.

Підвищена увага урядів у всіх країнах до молочного господарства пов'язана з рядом причин, що виділяють цей продукт і галузь серед всіх інших:

- молоко забезпечує постійний дохід фермерам упродовж усього року;

- виробництвом молока історично зайнята значна частина сільського населення;

- процес виробництва молока є найбільш стабільним, забезпечує постійну зайнятість сільського населення, передбачає використання більш кваліфікованої робочої сили;

- інвестиційна привабливість сфери переробки молока набагато вища, ніж привабливість молочного скотарства [2];

- молоко надає значну частину кінцевої продукції сільського господарства країнах ЄС в грошовому вираженні (від 7 до 34% залежно від країни та 14% в цілому по країнах Європейської Співдружності);

- молоко складає значну частку щоденного раціону середньостатистичної людини, будучи вихідною сировиною і основним компонентом у виробництві різних молочних продуктів;

- молоко в раціоні людини також присутнє у вигляді різних молочних інгредієнтів, що включаються підприємствами харчової промисловості до складу різних кондитерських, хлібобулочних, м'ясних та інших виробів (казеїн, сироватка та ін.);

- молочне скотарство, нарівні з вівчарством і козівництвом, забезпечує збереження сільських ландшафтів і економічно прийнятне використання цих місцевостей там, де інші способи сільськогосподарського виробництва неможливі (наприклад, гірські, горбисті райони та ін.);

- молочна худоба здатна використовувати в їжу грубі корми у великих обсягах, дешеві корми з пасовищ і синтезувати тваринний білок із небілкових речовин;

- молочна худоба, порівняно з іншими видами тварин, більш раціонально використовує наявні кормові ресурси, що значно полегшує вирішення проблеми постачання населення повноцінними продуктами харчування. За розрахунками науковців університету Редінгу (Великобританія), для одержання 1 т протеїну, що міститься у молоці, потрібно 9 га землі середньої якості. Щоб отримати таку ж кількість протеїну в м'ясі птиці, необхідно 10 га землі, у яловичині – 28 і в баранині – 49 га [3].

Економічна специфіка молока, як сировини, вимагає особливої організації торгівлі цим продуктом з метою досягнення цілей ефективного ціноутворення. Ціноутворення на будь-який продукт, якщо воно ефективне і продукт має постійний попит, повинне сприяти веденню розширеного відтворення в умовах, що склалися. Визначення максимальних і мінімальних меж ціни на молоко обмежується природною специфікою продукту. Порівняно з іншими видами сільськогосподарських продуктів молоко має наступні відмітні економічні характеристики:

- молоко виробник отримує щодня, незалежно від стану ринку. Цей факт, з одного боку, сприяє постійному одержанню продукції виробником, але в складних ринкових умовах виробник

не має можливості обмежити виробництво молока без використання кардинальних заходів – забій худоби, ігнорування ринкових орієнтирів (продаж продукції за свідомо збитковою ціною), або ігнорування термінів одержання продукції від тварин (зумовлює негативні наслідки організму тварини – мастит, зниження продуктивності). Будь-які кардинальні заходи, проведені виробником молока, негативно впливають на виробничі потужності і результати діяльності господарського утворення (ферма, регіон, країна);

- неможливість перенесення термінів одержання продукції. Наприклад, одержання м'яса від м'ясної худоби можна розтягнути на невизначений термін, просто продовживши відгодівлю худоби без зниження якості продукції. Зібрані зернові, фрукти та овочі можна розмістити на складі для зберігання на тривалий термін. Із молоком цього робити не можна, якщо лише не змінити його фізичний стан – переробити рідке молоко в який-небудь молочний продукт (пастеризоване молоко, сухе молоко, консервоване/ультрапастеризоване/стерилізоване молоко);

- короткі терміни зберігання не дозволяють транспортувати сире молоко на далекі відстані, тому товаровиробник молока прив'язаний до найближчого від нього пункту переробки;

- молоко неможливо реалізовувати через організовані торги (біржа або аукціон), звичайно, якщо мова не йде про контракти поставок у майбутньому. Інші продукти сільського господарства (жива худоба, зерно, овочі та ін.) можна реалізовувати через біржові торги, що дозволяє більш об'єктивно встановити ціни. Саме тому на цих ринках більш важливою є організаційна роль держави [4].

Перераховані вище особливості ринку молока та молочної продукції впливають на порядок організації торгівлі та ціноутворення. У великотоварному виробництві молока потрібна організація послідовних заходів його переробки (переробні підприємства, або власні потужності ферми) і лише після цього молоко, як компонент молочних продуктів, може бути реалізоване на відкритому ринку і визначена його вартість.

Однак, в умовах дрібнотоварного виробництва деякі виробники молока реалізують частину продукції на продовольчих ринках за цінами, які визначаються місцевим роздрібним ринком. На цьому ринку ціни визначаються під впливом двох груп чинників:

- чинники дрібнотоварного роздрібного ринку (попит, пропозиція, ціна);
- чинники національного ринку, коли роздрібні ціни на місцевих менш організованих ринках формуються під впливом цін на більш організованих роздрібних ринках (в умовах організованого ланцюга виробництва сировини, її переробки і реалізації кінцевої продукції) [5].

Серед позитивних моментів виробництва молока для народного господарства необхідно виділити наступне: виробництво молока забезпечує збереження активного використання більшої частини виробничих потужностей молокопереробних підприємств протягом усього року. Постійні і відносно стабільні обсяги виробництва молока не вимагають організації приміщень для зберігання річного надою молока.

Політика регулювання молочного господарства є окремим напрямом сільськогосподарської політики у провідних країнах, тому розвиток молочного господарства у цих країнах перебуває під значним впливом політики держави. Необхідність використання інструментів державного регулювання пояснюється природними і економічними особливостями молочного виробництва, особливим характером молока як товару [6].

Висновки. Економічна специфіка молока значно відрізняє його від інших продуктів сільськогосподарства:

- 1) молоко виробляється щодня протягом усього року, незалежно від стану ринку;
- 2) молоко зберігається обмежений період часу, а для транспортування на віддалені відстані необхідна переробка молока в інші молочні продукти;
- 3) ціноутворення на молоко в звичайних умовах обмежене можливостями переговорів з найближчим пунктом переробки молока (монополізація III сфери).

До цих особливостей молока додаються інші, спільні для більшості галузей сільського господарства, об'єктивні причини, по яких необхідне активне регулювання галузі державою:

- необхідність забезпечення продовольчої безпеки і незалежності держави;
- підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства;
- вирішення питань монополізації I і III сфер АПК;
- особливий характер сільського господарства в суспільстві і в природі;
- висока залежність результатів діяльності сільськогосподарського товаровиробника від природно-кліматичних умов і питань ціноутворення;

– еластичність цін від пропозиції продовольства на ринку, попиту і пропозиції від цін на продовольство та ін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринчук В.Ю. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: основні напрями та невирішені проблеми / В.Ю. Гринчук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 5. – С. 123–127.
2. Канцевич С.І. Державний механізм регулювання ринку молока / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 133–139.
3. Папцов А.Г. Государственное регулирование экономики за рубежом: аграрный аспект. – М.: МиД, 2006. – 349 с.
4. Михайлов Ю. Українське молоко: працювати як за соціалізму, а жити як за капіталізму // Пропозиція. – 2008. – № 11. – С. 44–47.
5. Тивончук Я.О. Формування та розвиток ринку молока і молокопродуктів в Україні // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 131–136.
6. Сулима Н.В. Розвиток ринку молока та молочної продукції в Україні // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 140–144.

К вопросу необходимости государственного регулирования рынка молока и молочной продукции

Л.С. Иванова

Выявлены объективные причины для регулирования молочной отрасли государством. Выделены причины контроля правительства за производством молочной продукции. Обобщен опыт государственного регулирования рынка молока в ведущих странах.

Ключевые слова: молочная продукция, рынок молока, государственное регулирование.

On the question of need for state regulation of milk and dairy products

L. Ivanova

There are objective reasons to regulate the state dairy industry. Highlighted the reasons government control over the manufacture of dairy products. The experience of state regulation of the milk market in the developed countries.

Key words: dairy products, milk market, government regulation.

УДК 631.164.23.003.13

УСТИМЕНКО І. В., аспірантка

Науковий керівник – **ГУБЕНКО В.І.**, д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК УКРАЇНИ ЯК КРИТЕРІЙ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Визначено специфіку ключових проблем розвитку інвестиційної діяльності АПК України. Проаналізовано динаміку економічних відносин в аграрній сфері з урахуванням інтеграційних процесів держави. Проведено аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України. Зроблено висновки щодо покращення інвестиційної активності в сільському господарстві України.

Ключові слова: аграрний сектор, глобалізація, продовольча безпека, ефективність, інвестиції, інтеграція, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку та економічного зростання в аграрному секторі економіки України є пріоритетним завданням економічної політики держави. На сучасному етапі розвитку для економіки України постала потреба інвестування інноваційних та інформаційних технологій, ресурсного, технічного, програмного забезпечення; пріоритетного розвитку продовольчих ринків та інфраструктури; формування та створення інтегрованих структур в аграрній сфері. За даними Світового банку, національне багатство розвинутих країн тільки на 5 % становлять природні ресурси, на 18 % – матеріальний виробничий капітал, а 77 % займають знання й уміння їх раціонально використовувати [5, с.6].

Метою і завданням дослідження є висвітлення сучасного стану інвестиційного процесу в Україні, дослідження динаміки і закономірностей розвитку вітчизняних та іноземних інвестицій в основний капітал та запропонувати шляхи його оптимізації.

Матеріалами досліджень є наукові праці вітчизняних вчених стосовно інвестиційної діяльності АПК України. У роботі були використані дані Державного комітету статистики України. Під час проведення дослідження було застосовано методи кількісного та якісного порівняння, монографічний, аналітичний, абстрактно-логічний.